Сборник съдебна практика

ЗАКЛЮЧЕНИЕ НА ГЕНЕРАЛНИЯ АДВОКАТ
P. PIKAMÄE
представено на 9 юни 2022 година [1]

Дело C-69/21

X
срещу
Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid

(Преюдициално запитване, отправено от Rechtbank Den Haag, zittingsplaats's-Hertogenbosch (Първоинстанционен съд Хага, съдебен район Хертогенбос, Нидерландия)

„Преюдициално запитване — Граничен контрол, убежище и имиграция — Имиграционна политика — Директива 2008/115/ЕО — Връщане на незаконно пребиваващи граждани на трети страни — Страдащ от тежко заболяване гражданин, спрямо когото се води процедура за връщане — Медицинско лечение за облекчаване на болката — Лечение, което не се прилага в страната на произход — Отказ да се отложи извеждането — Харта на основните права на Европейския съюз — Член 4 — Право на неподлагане на нечовешко или унизително отношение — Член 7 — Право на зачитане на личния живот"

1. В настоящото дело от Съда се иска да установи при какви условия здравословното състояние на гражданин на трета страна може да е пречка за изпълнението на извеждането му съгласно Директива 2008/115/ЕО [2].

2. В решение MP (Субсидиарна закрила на лице, подложено на изтезания в миналото) [3] Съдът вече е постановил, че член 4 от Хартата на основните права на Европейския съюз (наричана по-нататък „Хартата") по принцип може да представлява ограничение за изпълнението на мярка за извеждане по смисъла на Директива 2008/115. В настоящия случай от Съда е поискано да предостави разяснения — с оглед на собствената си практика и на практиката на Европейския съд по правата на човека (наричан по-нататък „ЕСПЧ") — относно възприетия в това решение критерий за установяване на нивото на тежест, отвъд което може да е налице нарушение на забраната за нечовешко и унизително отношение.

3. В настоящото дело от Съда се иска по-специално да се произнесе, от една страна, дали при непроменена клинична картина усилването на болката на гражданин на трета страна в резултат на извеждането му може да характеризира „влошаване" или „обостряне" на

[1] Език на оригиналния текст: френски.

[2] Директива на Европейския парламент и на Съвета от 16 декември 2008 година относно общите стандарти и процедури, приложими в държавите членки за връщане на незаконно пребиваващи граждани на трети страни (ОВ L 348, 2008 г., стр. 98).

[3] Решение от 24 април 2018 г. (C-353/16, наричано по-нататък „MP (Субсидиарна закрила на лице, подложено на изтезания в миналото)", EU:C:2018:276).

здравословното състояние на този гражданин по смисъла на релевантната съдебна практика, и от друга страна, дали държавите членки имат право да установят стриктен срок, в който следва да се прояви това влошаване или това обостряне.

4. Освен това Съдът ще трябва да се произнесе по правните критерии, които следва да се приложат в случай на конфликт между изпълнението на извеждането на гражданин на трета страна и правото му на зачитане на личния живот, предвидено в член 7 от Хартата, като уточни дали здравословното състояние на този гражданин трябва да се вземе предвид като съставна част от личния му живот.

I. Правна уредба

А. Правото на Съюза

5. Релевантни за настоящото дело са членове 1, 5 и 9 от Директива 2008/115, както и членове 4 и 7 и член 19, параграф 2 от Хартата.

Б. Нидерландското право

6. Член 64 от Vreemdelingenwet 2000 (Закон за чужденците от 2000 г., наричан по-нататък „Законът за чужденците“) гласи:

„Извеждането се отлага, докато здравословното състояние на чужденеца или на член на неговото семейство не позволява да пътува“.

7. Vreemdelingencirculaire 2000 (Циркулярно писмо от 2000 г. относно чужденците, наричано по-нататък „циркулярното писмо относно чужденците“) предвижда:

„[…]

7. Спиране на извеждането по здравословни причини

7.1. Общи бележки

IND [Immigratie — en naturalisatiedienst (IND) (Служба по имиграция и натурализация, Нидерландия)] може да отложи напускането съгласно член 64 от [Закона за чужденците]:

– ако от медицинска гледна точка здравословното състояние на чужденеца не му позволява да пътува, или

– ако съществува реална опасност от нарушение на член 3 от [Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи, подписана в Рим на 4 ноември 1950 г. (наричана по-нататък „ЕКПЧ“)] поради здравословни причини.

7.1.1. Чужденецът не е в състояние да пътува

Напускането на чужденеца може да се отложи съгласно член 64 от [Закона за чужденците], ако [Bureau Medische Advisering (BMA) (Служба „Медицински съвети“ към Министерството на сигурността и правосъдието, Нидерландия)] установи, че здравословното състояние на чужденеца или на член на неговото семейство от медицинска гледна точка не му позволява да пътува.

[…]

7.3.1. Реална опасност от нарушение на член 3 от ЕКПЧ поради здравословни причини

Напускането на чужденеца може да се отложи съгласно член 64 от [Закона за чужденците], ако съществува реална опасност от нарушение на член 3 от ЕКПЧ поради здравословни причини.

Реална опасност от нарушение на член 3 от ЕКПЧ съществува само ако:

– от становището на BMA следва, че е много вероятно липсата на медицинското лечение да доведе до извънредна ситуация за здравето, и

– необходимото медицинско лечение не се прилага в страната на произход или на постоянно пребиваване, или

– медицинското лечение е приложимо, но очевидно е недостъпно.

Извънредна ситуация за здравето

Под извънредна ситуация за здравето IND има предвид положение на чужденец, страдащ от заболяване, за което въз основа на съвременните научномедицински знания е установено, че липсата на лечение в рамките на срок от три месеца ще доведе до смърт, инвалидност или друга форма на тежко психично или физическо заболяване.

[…]“.

II. Фактите в основата на спора, главното производство, преюдициалните въпроси и производството пред Съда

8. X е руски гражданин, роден през 1988 г., който на шестнадесет години развива рядка форма на рак на кръвта и понастоящем се лекува в Нидерландия. Медицинското му лечение се състои по-специално в извършване на флеботомия, както и в предписване на медицински канабис с цел облекчаване на болката. Прилагането на това лечение с канабис не е разрешено в Русия.

9. На 31 октомври 2013 г. X подава първа молба за убежище в Нидерландия. Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid обаче счита, че компетентно да разгледа тази молба е Кралство Швеция. Това решение е окончателно.

10. На 13 декември 2013 г. X иска отлагане на извеждането му по здравословни причини съгласно член 64 от Закона за чужденците. Ответникът отхвърля тази молба с решение от 24 декември 2013 г., което също е окончателно.

11. На 19 май 2016 г. X подава нова молба за убежище в Нидерландия, тъй като срокът за връщането му в Швеция е изтекъл. В доводите си в подкрепа на тази молба X изтъква, че медицинското лечение, което му било назначено в Русия, му причинявало странични ефекти и че впоследствие бил установил, че вземането на канабис за медицински цели влияе по-добре на здравословното му състояние. Тъй като употребата на канабис не била разрешена в страната му на произход, той започнал да отглежда растението канабис за медицински цели, което довело до такива проблеми, че вече се нуждаел от международна закрила. X използва посочената молба, за да поиска още веднъж отлагане на извеждането си съгласно член 64 от Закона за чужденците.

12. След като получава становището на BMA, с решение от 29 март 2018 г. държавният секретар отхвърля молбата за убежище на X, приемайки за недостоверни проблемите, с които кандидатът твърди, че се е сблъскал в Русия. Освен това той решава, че кандидатът не може да получи обикновено разрешение за пребиваване, и отказва да уважи молбата му за спиране на изпълнението на задължението му за връщане съгласно член 64 от Закона за чужденците.

13. С решение от 20 декември 2018 г., потвърдено от Raad van State (Държавен съвет, Нидерландия) на 28 март 2019 г., Rechtbank Den Haag, zittingsplaats's-Hertogenbosch (Първоинстанционен съд Хага, съдебен район Хертогенбос, Нидерландия) отменя частично това решение. Така той потвърждава, че X не може да претендира статут на бежанец или да получи субсидиарна закрила, но все пак разпорежда на държавния секретар да разгледа още веднъж както довода на X относно правото му да получи разрешение за пребиваване на основание член 8 от ЕКПЧ, така и молбата му за прилагане на член 64 от Закона за чужденците.

14. На 19 февруари 2020 г. държавният секретар отново отказва да предостави на X разрешение за временно пребиваване съгласно член 8 от ЕКПЧ и да отложи извеждането му. Със същия акт държавният секретар приема решение за връщане, с което разпорежда на X да напусне територията на Нидерландия в срок от четири седмици.

15. X обжалва това решение пред запитващата юрисдикция. Той счита, че следва да му бъде издадено разрешение за пребиваване на основание член 8 от ЕКПЧ или поне че извеждането му трябва да бъде отложено съгласно член 64 от Закона за чужденците. В това отношение той поддържа, че лечението на болката с канабис било толкова съществено за него, че ако бъде прекъснато това лечение, нямало да може да води достоен живот. Той посочва по-специално че в случай на такова прекъсване болката щяла да бъде толкова силна, че той нямало да може да спи, нито да се храни, което щяло да има не само физически, но и психични последици, тъй като щяло да го доведе до депресивно състояние и самоубийствено поведение.

16. Най-напред, запитващата юрисдикция отбелязва, че съгласно нидерландската правна уредба експулсиране може да бъде отложено, ако от медицинска гледна точка здравословното състояние на чужденеца не му позволява да пътува или ако съществува реална опасност от нарушение на член 3 от ЕКПЧ поради здравословни причини. Последната хипотеза предполага от становището на BMA да следва, от една страна, че прекъсването на медицинското лечение по всяка вероятност ще доведе до „извънредна ситуация за здравето“, и от друга страна, че страната на произход не прилага подходящо лечение или че то не е достъпно за чужденеца.

17. В хода на процедурата по предоставяне на убежище, започнала на 19 май 2016 г., X представя различни медицински документи в подкрепа на твърдението си, че здравословните му проблеми могат да обосноват спирането на извеждането му.

18. В становището си, дадено по искане на държавния секретар, BMA посочва по-специално че при липса на флеботомия може да се очаква X да изпадне в извънредна ситуация за здравето в кратък срок, но че такова лечение все пак се прилага в Русия. От друга страна, BMA счита, че тъй като действието на канабиса като лекарствен продукт не било доказано, последиците за здравето от прекъсване на лечението с него не можели да се предвидят. BMA отбелязва също че не било установено никакво свързано с болката смущение, което да навежда на мисълта, че X ще почине или ще зависи от други лица при изпълнението на ежедневните дейности. Поради това според BMA не можело да се твърди, че употребата на канабис предотвратява настъпването в кратък срок на извънредна ситуация за здравето. Накрая BMA посочва, че съществуват достатъчно други болкоуспокояващи, които могат да бъдат предписани на X.

19. Според запитващата юрисдикция от предоставената от X информация обаче ставало ясно, че според лекуващите му лекари медицинският канабис е единственото подходящо средство за облекчаване на болката и че другите аналгетици са противопоказни. Освен това според тази юрисдикция X надлежно доказвал, че лечението с медицински канабис се назначава и започва да се прилага едва след като останалите обезболяващи средства се окажат не само неефективни, но и противопоказни.

20. Запитващата юрисдикция констатира също така, че в страната на произход на X не се прилага подходящо лечение за облекчаване на болката, включително посредством медицински канабис. При това положение, ако не се допусне отлагане на извеждането му, лечението му срещу болката ще бъде прекъснато и интензитетът на последната ще се увеличи. В това отношение запитващата юрисдикция припомня, че X предоставя информация, от която става ясно, че благодарение на лечението с медицински канабис болката е станала почти поносима. Въз основа на тази информация обаче не можело да се установи дали усилването на болката вследствие от прекъсване на лечението му ще доведе до влошаване на клиничната картина, макар че това вероятно нямало да се случи, предвид данните, с които разполага запитващата юрисдикция.

21. Ето защо, преди да поиска да се извърши медицинска експертиза по въпроса за увеличаването на интензитета на болката, с което X може да се сблъска, ако престане да бъде лекуван с медицински канабис, запитващата юрисдикция счита за необходимо, посредством тълкуване на правото на Съюза, да установи правната уредба, която урежда вземането предвид на този фактор.

22. В това отношение запитващата юрисдикция отбелязва, на първо място, че Съдът все още не е тълкувал член 19, параграф 2 във връзка с членове 1 и 4 от Хартата, за да установи дали извеждането на гражданин на трета страна може да бъде спряно по медицински съображения, ако в случай на връщане клиничната му картина няма да се влоши, но интензитетът на болката рязко ще се увеличи, поради това че подходящото медицинско лечение не се прилага в страната на произход.

23. На второ място, тази юрисдикция отбелязва, че съгласно постоянната практика на Raad van State (Държавен съвет), която се основава на изискването за бързо влошаване на здравословното състояние по смисъла на решение Paposhvili с/у Белгия[4], само последиците за здравето, които се проявяват в рамките на срок от три месеца след прекъсване на медицинското лечение, трябва да бъдат вземани предвид при преценката дали такова прекъсване на лечението ще доведе до извънредна ситуация за здравето. Според запитващата юрисдикция в посоченото решение ЕСПЧ обаче не определя изричен срок. Поради това според нея е необходимо да се определи дали последиците от прекъсването на лечението на тежко болен гражданин на трета страна при връщане в страната му на произход могат да попаднат в обхвата на член 4 от Хартата само ако се проявят в рамките на три месеца, независимо от естеството на заболяването и на медицинското лечение.

24. На трето място, запитващата юрисдикция отбелязва, че съгласно постановеното от Raad van State (Държавен съвет) член 64 от Закона за чужденците изисква да се провери и дали мярка за извеждане на гражданин на трета страна, страдащ от особено тежко психично или физическо заболяване, може сама по себе си да доведе до реална опасност от нарушение на член 3 от ЕКПЧ. Тази преценка обаче се правела само когато се разглежда способността на такъв гражданин да пътува, поради което ВМА никога не била питана дали последици за здравето могат да произтекат от самото извеждане и тези последици не били вземани предвид, за да се установи дали „извънредна ситуация за здравето“ по смисъла на циркулярното писмо относно чужденците не допуска такова извеждане, когато получаваното от посочения гражданин медицинско лечение не се прилага или не е достъпно в страната на произход.

25. Според тази юрисдикция в рамките на такава проверка увеличаването на психичните последици, като риска от самоубийство, трудно може да спре извеждането, независимо че то може да доведе до извънредна ситуация за здравето.

26. На четвърто място, запитващата юрисдикция счита, че следва да се определи дали здравословното състояние на гражданин и обстоятелството, че той получава медицинско лечение в държавата членка, в която пребивава, могат да се разглеждат като части от личния живот, чието зачитане трябва да бъде гарантирано по смисъла на член 7 от Хартата и на член 8 от ЕКПЧ.

27. В случая X твърди, че медицинското му лечение попада в обхвата на правото на зачитане на личния живот и е пречка за извеждането му.

28. При тези обстоятелства запитващата юрисдикция иска да се установи трябва ли компетентните органи на държава членка да проверят дали следва да се признае право на пребиваване на гражданина на трета страна по силата на правото на зачитане на личния живот поради сериозните му здравословни проблеми и медицинското лечение, което получава в тази държава, и дали зачитането на личния живот на този гражданин е фактор, който следва да се вземе предвид при произнасянето по неговата молба за отлагане на наложената му мярка за извеждане.

[4] ЕСПЧ, решение от 13 декември 2016 г., наричано по-нататък „решението Paposhvili“, CE:ECHR:2016:1213JUD004173810.

29. При тези обстоятелства Rechtbank Den Haag, zittingsplaats's-Hertogenbosch (Първоинстанционен съд Хага съдебен район Хертогенбос, Нидерландия) решава да спре производството и да постави на Съда следните преюдициални въпроси:

„1) Може ли значително увеличаване на интензитета на болката поради липсата на медицинско лечение при непроменена клинична картина да представлява положение, което противоречи на член 19, параграф 2 от [Хартата] във връзка с членове 1 и 4 от Хартата, ако не бъде спряно изпълнението на произтичащото от [Директива 2008/115] задължение за напускане на страната?

2) Налице ли е съвместимост с член 4 във връзка с член 1 от Хартата, в случай че е установен стриктен срок, в рамките на който следва да се проявят последиците от липсата на медицинско лечение, за да се приеме, че са налице пречки от здравословно естество за изпълнение за задължението за връщане[, произтичащото от Директива 2008/115]? Ако установяването на стриктен срок не противоречи на правото на Съюза, разрешено ли е на държава членка да определи общ срок, който е еднакъв за всички възможни заболявания и всички възможни последици за здравето?

3) Съвместима ли е с член 19, параграф 2 във връзка с членове 1 и 4 от Хартата, както и с [Директива 2008/115] уредба, съгласно която последиците от извеждането трябва да се преценяват изключително в контекста на отговора на въпроса дали и при какви условия чужденецът може да пътува?

4) Изисква ли член 7 във връзка с членове 1 и 4 от Хартата в контекста на [Директива 2008/115] здравословното състояние на чужденеца и лечението, което получава в това отношение в държавата членка, да се преценява в контекста на отговора на въпроса дали пребиваването трябва да се разрешава на основание на правото на зачитане на личния живот? Изисква ли член 19, параграф 2 във връзка с членове 1 и 4 от Хартата, в контекста на [Директива 2008/115], преценката дали здравословните проблеми могат да се считат за пречки за извеждане на основание на правото на зачитане на личния и семейния живот по смисъла на член 7 от Хартата?“.

30. Писмени коментари представят X, нидерландското правителство и Европейската комисия.

31. Същите страни са изслушани в проведеното на 7 март 2022 г. съдебно заседание.

III. Анализ

A. По компетентността на Съда и допустимостта на преюдициалните въпроси

32. Нидерландското правителство поддържа, на първо място, че преюдициалните въпроси са недопустими поради преждевременното им поставяне от запитващата юрисдикция. Доколкото Директива 2008/115 се прилага само когато съответният гражданин на трета страна пребивава незаконно, тълкуването ѝ във връзка с Хартата според това правителство не било необходимо за разрешаването на спора по главното производство, тъй като запитващата юрисдикция трябвало най-напред да установи дали X има право да получи разрешение за пребиваване в Нидерландия.

33. За да се отхвърли този довод, е достатъчно да се припомни, че съгласно постоянната практика на Съда националните юрисдикции са свободни да сезират Съда *във всеки момент от производството, който според тях е подходящ*[5], така че преюдициално запитване не може да се счита за недопустимо само защото е отправено на твърде ранен етап от националното производство. Впрочем Съдът вече е приел да отговори на преюдициални въпроси, отправени му от национална юрисдикция, преди същата да е проверила дали спорът може да бъде разрешен само по силата на националното законодателство[6].

34. На второ място, нидерландското правителство счита, че вторият преюдициален въпрос е недопустим, доколкото се отнасял до законосъобразността на стриктен срок, прилаган за целите на проверката на влошаването на здравословното състояние на гражданин на трета страна в случай на изпълнение на извеждането му, макар този срок да не бил определящ за разрешаването на спора по главното производство.

35. Този довод не може да се приеме. Всъщност издаденото по отношение на X решение за връщане се основава именно на изключването на възможността за възникване в кратък срок на извънредна ситуация за здравето в случай на връщане. Безспорно е впрочем, че съгласно приложимата нидерландска правна уредба наличието на извънредна ситуация за здравето се преценява с оглед на тримесечния срок, предвиден в циркулярното писмо относно чужденците. Ще добавя, че въпросът за законосъобразността на този срок е дотолкова по-важен, доколкото, противно на твърдяното от нидерландското правителство в писменото му становище, от акта за преюдициално запитване става ясно, че болките на X са свързани с неговото заболяване и че в страната му на произход Русия не съществуват алтернативни методи за тяхното облекчаване.

36. На трето и последно място, нидерландското правителство счита, че Съдът не е компетентен да разгледа четвъртия преюдициален въпрос, доколкото той се отнася до възможността за извеждане на право на пребиваване от член 8 от ЕКПЧ. Впрочем според това правителство този въпрос бил недопустим, ако запитващата юрисдикция иска да се установи дали член 7 от Хартата задължава държавите членки да предоставят право на пребиваване на всеки гражданин на трета страна, намиращ се в положението на X.

37. Отново трябва да изразя несъгласие с доводите на нидерландското правителство. От една страна, е безспорно, че посоченият въпрос не се отнася до член 8 от ЕКПЧ, а до член 7 от Хартата. От друга страна, въпросът дали трябва да се предостави право на пребиваване на посочения гражданин на трета страна се отнася до разглеждането на четвъртия преюдициален въпрос по същество[7].

38. Ето защо считам, че Съдът е компетентен да разгледа настоящото преюдициално запитване и че последното е изцяло допустимо.

[5] Вж. по-специално решение от 26 юни 2019 г., Addiko Bank (C-407/18, EU:C:2019:537, т. 35 и 39).

[6] Решение от 29 октомври 2020 г., Veselības ministrija (C-243/19, EU:C:2020:872, т. 63).

[7] Вж. решение от 29 март 2012 г., 3M Italia (C-417/10, EU:C:2012:184, т. 23).

Б. По съществото на спора

1. По първия и втория въпрос

39. С първите си два въпроса запитващата юрисдикция иска по същество да се установи дали Директива 2008/115 във връзка с член 4 и член 19, параграф 2 от Хартата трябва да се тълкува в смисъл, че допуска приемането на мярка за извеждане на тежко болен гражданин на трета страна, който пребивава незаконно на територията на държава членка, ако, без да се стига до промяна в клинична картина, болката му ще се усили значително, поради това че законите в страната му на произход забраняват единствената ефективна терапия срещу нея, или най-малкото ако такова значително усилване на болката му ще се прояви в срок от повече от три месеца след връщането му в страната на произход.

а) Предварителни бележки

40. В самото начало следва да се отбележи, че съгласно предоставената от запитващата юрисдикция информация като гражданин на съответната трета страна X няма право да иска статут на бежанец, субсидиарна закрила или обикновено разрешение за пребиваване в Нидерландия. X е в „незаконен престой“ по смисъла на член 3, точка 2 от Директива 2008/115, доколкото се намира на територията на Нидерландия, без да отговаря на условията за влизане, изложени в член 5 от Регламент (ЕС) 2016/399 на Европейския парламент и на Съвета от 9 март 2016 година относно Кодекс на Съюза за режима на движение на лица през границите (Кодекс на шенгенските граници)[8], или на други условия за влизане, престой или пребиваване в тази държава. От това следва, че положението на X попада в обхвата на разпоредбите на тази директива.

41. Тя задължава по-специално държавите членки да издават решение за връщане на всеки гражданин на трета страна, който е в незаконен престой (член 6), и при липса на доброволно напускане да предприемат всички необходими мерки, за да изпълнят това решение (член 8). Тъй като изпълнението на националните процедури за връщане представлява привеждане в действие на Директива 2008/115 по смисъла на член 51 от Хартата, същата е приложима към настоящото дело.

42. Предвид тежкото му заболяване пречка за извеждането на X според запитващата юрисдикция могат да са член 4 от Хартата („Никой не може да бъде подложен на изтезания, на нечовешко или унизително отношение или наказание“) и член 19, параграф 2 от нея („Никой не може да бъде принудително отведен, експулсиран или екстрадиран към държава, в която съществува сериозен риск […] да бъде подложен на изтезание или на […] нечовешко или унизително отношение […]“.). Тъй като тази забрана е потвърдена по същество в член 5 от Директива 2008/115, първите два въпроса трябва да се преформулират, като се направи позоваване на този член във връзка с член 4 и член 19, параграф 2 от Хартата.

43. Както следва от разясненията относно Хартата[9], посоченото в член 4 от нея право съответства на правото, гарантирано в член 3 от ЕКПЧ, докато член 19, параграф 2 от Хартата отразява съответната съдебна практика на ЕСПЧ относно член 3 от ЕКПЧ.

[8] ОВ L 77, 2016 г., стр. 1.

[9] ОВ C 303, 2007 г., стр. 17.

Съгласно член 52, параграф 3 от Хартата от това следва, че тези две разпоредби трябва да имат същия смисъл и обхват като установените в член 3 от ЕКПЧ, освен ако това не засяга автономността на правото на Съюза и на Съда.

44. Така въпросът дали и евентуално при какви условия член 4 и член 19, параграф 2 от Хартата [10] стават пречка за извеждането от държава членка на тежко болен гражданин на трета страна в положение на незаконен престой зависи от разглеждането на решенията, постановени от ЕСПЧ по дела N. с/у Обединено кралство [11] и Paposhvili, както и на силно подчинените на установените от ЕСПЧ принципи решения, които Съдът е постановил по дела Abdida, C. K. и др. [12] и MP (Субсидиарна закрила на лице, подложено на изтезания в миналото). Всъщност това разглеждане ще позволи да се установи правният критерий, който трябва да се приложи, за да се провери дали посоченото извеждане е в съответствие със забраната за нечовешко и унизително отношение.

45. Преди да се пристъпи към анализа, трябва да се изложат накратко причините, поради които практиката на Съда, произтичаща от решения N. S. и др., Jawo и Ibrahim и др. [13], прилагащи изведените от решение M.S.S. с/у Белгия и Гърция на ЕСПЧ изводи [14], не е приложима към обстоятелствата в делото по главното производство, както поддържат всички заинтересовани страни по време на съдебното заседание.

46. В тези решения Съдът постановява, че прехвърлянето на търсещо международна закрила лице от една държава членка в друга нарушава забраната за нечовешко и унизително отношение, когато това лице „поради безразличието на органите на [тази] държава членка“ е „напълно зависимо от подпомагането с публични средства […] [и същото], независимо от своята воля и личния си избор би се оказало в *положение на крайна материална нищета*, без да може да задоволява най-основните си потребности, по-специално от храна, лична хигиена и дом, което *би увредило физическото или психическото му здраве* или би довело до несъвместимо с човешкото достойнство влошаване на положението му“ [15].

47. Според мен няма съмнение, че предвид абсолютния характер на член 4 от Хартата този критерий може да се използва и когато държава членка планира да върне незаконно пребиваващ гражданин на трета страна в страната му на произход. Важно е все пак да се отбележи, че в случая X изтъква само че връщането му към Русия щяло да увреди сериозно неговото здраве, без в нито един момент да твърди, че е напълно зависим от подпомагането с публични средства и че ако бъде върнат в Русия, ще се окаже в положение на „крайна материална нищета“ поради безразличието на органите на тази държава. Струва ми се обаче, че горепосочената съдебна практика изисква да е налице причинно-следствена връзка между тази крайна материална нищета, причинена от безразличието на

[10] С цел опростяване по-нататък в настоящото заключение ще се позовавам само на член 4 от Хартата, доколкото член 19, параграф 2 от нея представлява прилагане в случай на извеждане на прогласената в член 4 забрана за нечовешко и унизително отношение.

[11] ЕСПЧ, решение от 27 май 2008 г., CE:ECHR:2008:0527JUD002656505.

[12] Решения от 18 декември 2014 г., Abdida (C-562/13, EU:C:2014:2453), и от 16 февруари 2017 г., C. K. и др. (C-578/16 PPU, EU:C:2017:127).

[13] Решения от 21 декември 2011 г. (C-411/10 и C-493/10, EU:C:2011:865), от 19 март 2019 г. (C-163/17, EU:C:2019:218), и от 19 март 2019 г. (C-297/17, C-318/17, C-319/17 и C-438/17, EU:C:2019:219).

[14] ЕСПЧ, решение от 21 януари 2011 г., CE:ECHR:2011:0121JUD003069609.

[15] Решения от 19 март 2019 г., Jawo (C-163/17, EU:C:2019:218, т. 92), и от 19 март 2019 г., Ibrahim и др. (C-297/17, C-318/17, C-319/17 и C-438/17, EU:C:2019:219, т. 90). Курсивът е мой.

съответните национални органи, и влошаването на здравословното състояние на заинтересованото лице. Следователно такава съдебна практика не може да се приложи към разглежданото дело.

б) Член 3 от ЕКПЧ като гаранция срещу връщането в практиката на ЕСПЧ

48. Констатацията, на която се основава оценката за съответствието на мерките за извеждане, приети от публичните органи по отношение на страдащи от тежко заболяване лица, с член 3 от ЕКПЧ, се съдържа в решение D. с/у Обединено кралство [16]. В това решение ЕСПЧ приема, че разглеждането на мярка за експулсиране с оглед на член 3 от ЕКПЧ не може да зависи от това дали опасността за лицето, подложено на някое от забранените отношения, е следствие от умишлени действия на публичните органи на страната по местоназначение. Според него нищо не му забравяна да разглежда положения, при които тази опасност произтича от фактори, които не могат нито пряко, нито непряко да ангажират отговорността на тези органи или които, разгледани поотделно, сами по себе си не нарушават разпоредбите на този член.

49. Този подход е развит в решение Pretty с/у Обединено кралство, съгласно което: „страданията поради настъпило по естествен път […] заболяване могат да попаднат в обхвата на член 3 от [ЕКПЧ], ако се окаже, че *се изострят* или има опасност от изостряне им поради отношение, произтичащо от условията на задържане, от експулсиране или от други мерки, за които органите могат да бъдат държани отговорни“ [17].

50. Що се отнася до решение за експулсиране на лице, болно от СПИН, в решение D. с/у Обединено кралство ЕСПЧ приема, че изпълнението на това решение би изложило това лице на реална опасност да почине при особено болезнени обстоятелства и би представлявало нечовешко отношение по смисъла на член 3 от ЕКПЧ. В това отношение той подчертава, че макар че чуждите граждани, по отношение на които е издадено решение за експулсиране, по принцип не могат да претендират, че имат право да останат на територията на приемащата държава, за да продължат да се ползват от осигурените им от тази държава медицинска и социална помощ, нарушението на член 3 от ЕКПЧ се мотивирало със „съвсем изключителните обстоятелства“ по разглежданото дело и със заложените на карта „императивни хуманни съображения“ [18]. ЕСПЧ взема предвид по-специално факта, че адресатът на решението за експулсиране е бил в краен стадий на заболяването си и че рязкото преустановяване на медицинските грижи в приемащата държава, както и липсата на подходящо лечение в страната му на произход, биха намалили очакваната продължителност на живота му и биха го подложили на тежки физически и психически страдания [19].

51. По дело N. с/у Обединено кралство [20] ЕСПЧ е приканен по същество да свали това ниво, като възприеме по-малко ограничително тълкуване на понятието „съвсем изключителни обстоятелства“.

16 ЕСПЧ, решение от 2 май 1997 г., CE:ECHR:1997:0502JUD003024096, § 49 и 50.

17 ЕСПЧ, решение от 29 април 2002 г., CE:ECHR:2002:0429JUD000234602, § 52. Курсивът е мой.

18 ЕСПЧ, решение от 2 май 1997 г., D. с/у Обединено кралство, CE:ECHR:1997:0502JUD003024096, § 54.

19 Пак там, § 50—52.

20 ЕСПЧ, решение от 27 май 2008 г., CE:ECHR:2008:0527JUD002656505.

52. Това дело се отнася до извеждането на серопозитивно лице, което е в стабилно състояние благодарение на назначеното му в приемащата държава лечение. Не се оспорва обаче, че при прекъсване на това лечение здравословното състояние на заинтересованата бързо ще се влоши и тя ще почине до няколко години, минавайки през период на дискомфорт и страдания. В това отношение жалбоподателката твърди, първо, че не разполага със средства, за да си купува лекарствата, необходими за посоченото лечение в страната на произход, Уганда, и второ, че семейството ѝ, живеещо в тази държава, нямало да има нито желание, нито възможност да се грижи за нея, ако е тежко болна.

53. ЕСПЧ обаче счита, че високото ниво на тежест, установено в неговото решение D. с/у Обединено кралство и прилагано в по-нататъшната му съдебна практика, трябва да се запази [21].

54. Така, за да установи дали в посоченото дело N. с/у Обединено кралство са налице съвсем изключителни обстоятелства, той взема предвид сериозността на здравословното състояние на жалбоподателката към момента на планиране на извеждането ѝ, без да разглежда подробно въпроса дали тя действително може да получи лечението и грижите, от които има нужда, в страната по местоназначение. По-специално ЕСПЧ приема, че обстоятелството, че към момента на постановяване на съдебното решение жалбоподателката не е в критично състояние и може да пътува, изключва наличието на „съвсем изключителни обстоятелства“, а оттам и на нарушение на член 3 от ЕКПЧ. Според този съд фактът, че в случай на експулсиране в Уганда положението на заинтересованата ще се влоши, и по-специално очакваната продължителност на живота ѝ ще намалее, не е релевантен за целите на такава преценка [22].

55. По-наскоро, в решение Paposhvili ЕСПЧ приема, че прилагането на член 3 от ЕКПЧ само по отношение на извежданията на лица на прага на смъртта, както прави след решение N. с/у Обединено кралство [23], лишава тежко болните чужденци, които обаче не са в толкова критично състояние, от възможността да се възползват от тази разпоредба. Според него по този начин изискването да се гарантира ефективността на член 3 от ЕКПЧ налага изразът „други много редки случаи“ да се тълкува в смисъл, че прогласената в посочената разпоредба защита трябва да се признае и за тези лица [24].

56. По-специално ЕСПЧ приема, че под „други много редки случаи“ следва да се разбират „случаите на извеждане на тежко болно лице, при които има сериозни основания да се смята, че макар да не го грози скорошна смърт, поради липсата на подходящо лечение в страната по местоназначение или на достъп до такова лечение то би било изложено на *реална* опасност от *тежко, бързо и необратимо влошаване* на здравословното му състояние, водещо до силни страдания или до значително намаляване на продължителността на живота“ [25].

57. Жалбоподателят по това дело страда от изключително тежко заболяване. Според предоставената от него информация здравословното му състояние е стабилизирано благодарение на предоставеното му в Белгия лечение, като при прекъсване на това лечение, очакваната средна продължителност на живота му няма да надвиши шест месеца.

[21] Пак там, § 43.

[22] Пак там, § 50 и 51.

[23] ЕСПЧ, решение от 27 май 2008 г., CE:ECHR:2008:0527JUD002656505.

[24] Решение Paposhvili, § 181 и 183.

[25] Пак там, § 183. Курсивът е мой.

ЕСПЧ приема за достоверни твърденията на жалбоподателя, че посоченото лечение не се прилага в страната му на произход и че съгласно тях той няма никаква гаранция, че ще получи достъп до другите налични в тази страна начини за лечение на заболяването му [26]. Така според ЕСПЧ нарушение на член 3 от ЕКПЧ може да се констатира, когато компетентните национални органи не са оценили риска, на който е изложен жалбоподателят, въз основа на данните за здравословното му състояние и за наличието на подходящо лечение в Грузия [27].

58. Критерият, възприет в решение Paposhvili за целите на проверката дали изпълнението на мярка за извеждане на тежко болно лице представлява нечовешко или унизително отношение по смисъла на член 3 от ЕКПЧ, е потвърден наскоро в постановеното от големия състав на ЕСПЧ решение по дело Savran с/у Дания [28].

59. Необходимо е да се направи уточнение относно обхвата на този критерий. Макар несъмнено да предполага разширяване на обхвата на член 3 от ЕКПЧ, което произтича от определянето на ниво на тежест, позволяващо сред лицата с право да се ползват от предоставената с този член защита да се включат и тези, за които не съществува угроза от скорошна смърт, ЕСПЧ особено настоятелно изтъква *относителния* характер на това разширяване [29], както личи по-специално от три елемента. Първо, той подчертава, че случаите, в които член 3 от ЕКПЧ е пречка за извеждането на тежко болно лице, са „много редки“. Второ, посочва, че тези случаи „съответстват на високото ниво за прилагане на член 3 [от ЕКПЧ] по делата за извеждане на тежко болни чужденци“. Трето, установеното от него ниво на тежест предполага влошаването на здравословното състояние на лицето, по отношение на което е наложена мярка за извеждане, да е не само „тежко“ и „необратимо“, но и „бързо“. Докато първите два елемента са основни атрибути на вредата, която може да възникне при чисто виртуално, макар и предвидимо нарушение на ЕКПЧ [30], последният може да се обясни само с намерението да се ограничи, доколкото е възможно, кръгът на лицата, които могат да се ползват от защитата по член 3 от ЕКПЧ.

в) Член 4 от Хартата като гаранция срещу връщането в практиката на Съда

60. Що се отнася до релевантната практика на Съда, следва да се отбележи, че последният на четири пъти изрично посочва критерия, който трябва да се приложи, за да се определи дали принудителното отвеждане на тежко болно лице представлява нечовешко и унизително отношение по смисъла на член 3 от ЕКПЧ.

61. В дело Abdida Съдът приема, вземайки предвид решението на ЕСПЧ по дело N. с/у Обединено кралство [31], че в някои много редки случаи изпълнението на решение за връщане, включващо извеждането на гражданин на трета страна, страдащ от тежко заболяване, към страна, в която не съществува подходящо лечение, нарушава член 4 от Хартата. Той впрочем уточнява, че тези случаи се отличават с тежестта и непоправимия характер на вредите в резултат от извеждането на гражданин на трета страна към страна, в която съществува сериозен риск да бъде подложен на нечовешко или унизително отнасяне.

[26] Пак там, § 194—198.

[27] Пак там, § 205 и 206.

[28] ЕСПЧ, решение от 7 декември 2021 г., CE:ECHR:2021:1207JUD005746715.

[29] Вж. в този смисъл *Mavronicola* N. Specifying the *Non-Refoulement* Duty under Article 3 ECHR, Torture, Inhumanity and Degradation under Article 3 of the ECHR: Absolute Rights and Absolute Wrongs. Hart Publishing, Oxford, 2021, p. 181.

[30] ЕСПЧ, решение по дело Soering с/у Обединено кралство от 7 юли 1989 г., CE:ECHR:1989:0707JUD001403888, § 90.

[31] ЕСПЧ, решение от 27 май 2008 г., N. с/у Обединено кралство, CE:ECHR:2008:0527JUD002656505.

Според Съда ефективността на производството по жалба, подадена срещу такова решение за връщане, изисква тази жалба да има суспензивен ефект, тъй като изпълнението на това решение може да изложи посочения гражданин на *сериозен риск от тежко и необратимо влошаване на здравословното му състояние*[32]. Впоследствие този критерий е възпроизведен в решение CPAS de Seraing[33].

62. В дело C. K. и др. от Съда се иска да установи дали прехвърлянето от Словения към Хърватия в рамките на системата от Дъблин на кандидатка за убежище, страдаща от особено тежко психично заболяване, а именно следродилна депресия и периодична склонност към самоубийство, представлява нечовешко и унизително отношение по смисъла на член 4 от Хартата.

63. В това отношение Съдът най-напред посочва, че с оглед на практиката на ЕСПЧ не би могло да се изключи прехвърляне на търсещо убежище лице да може само по себе си да породи за заинтересованото лице реална опасност да бъде подложено на нечовешко или унизително отношение, независимо от качеството на приема и на приложимите в съответната държава грижи[34].

64. Що се отнася до критерия, който трябва да се приложи, за да се провери дали е налице нарушение на член 4 от Хартата в тази хипотеза, Съдът счита, че прехвърлянето на търсещо убежище лице представлява нечовешко и унизително отношение, ако поражда *реална и потвърдена опасност от значително и необратимо влошаване на здравословното състояние* на това лице[35]. По-нататък той добавя, че след като кандидатът представи обективна информация, достатъчна да докаже изключително тежкото му здравословно състояние и значителните и необратими последици, които едно прехвърляне би могло да породи, компетентните национални органи трябва да разгледат тази информация, като вземат предвид *всички* последици, произтичащи от прехвърлянето, а не само последиците от физическото преместване на търсещото убежище лице[36].

65. Този подход е потвърден и приложен в рамките на Директива 2008/115 от големия състав на Съда в решение MP (Субсидиарна закрила на лице, подложено на изтезания в миналото). От Съда е поискано да се произнесе по въпроса дали субсидиарната закрила трябва да се предостави на гражданин, който е бил изтезаван от властите в страната му на произход и чиито тежки психични усложнения биха се задълбочили съществено в случай на изпращането му обратно в страната му на произход.

66. При разглеждането на този въпрос Съдът подчертава по-специално, че съгласно практиката на ЕСПЧ относно извеждането на тежко болни лица произтичащите от това извеждане страдания трябва да достигат минимално ниво на тежест, за да доведат до нарушение на член 3 от ЕКПЧ, и припомня, че ЕСПЧ извършва тази преценка, прилагайки установения в решение Paposhvili критерий[37].

[32] Решение от 18 декември 2014 г., Abdida (C-562/13, EU:C:2014:2453, т. 45—50).

[33] Решение от 30 септември 2020 г. (C-402/19, EU:C:2020:759, т. 36).

[34] Решение от 16 февруари 2017 г., C. K. и др. (C-578/16 PPU, EU:C:2017:127, т. 68 и 71—73).

[35] Решение от 16 февруари 2017 г., C. K. и др. (C-578/16 PPU, EU:C:2017:127, т. 74).

[36] Решение от 16 февруари 2017 г., C. K. и др. (C-578/16 PPU, EU:C:2017:127, т. 75 и 76).

[37] Решение MP (Субсидиарна закрила на лице, подложено на изтезания в миналото), т. 36—40.

67. Закономерно е на този етап от разсъжденията от Съда да се очаква да възприеме този критерий, потвърждавайки, че той трябва да се използва и за определяне на положенията, при които член 4 от Хартата не допуска извеждането на тежко болно лице. Следващата точка от решение MP (Субсидиарна закрила на лице, подложено на изтезания в миналото) впрочем гласи: „[с]ледвайки същата логика, член 4 от Хартата трябва да се тълкува в смисъл, че извеждането на гражданин на трета страна, който страда от особено тежко психично или физическо заболяване, представлява нечовешко и унизително отношение […], ако поражда *реална и потвърдена опасност от значително и необратимо влошаване на здравословното му състояние*“ [38].

68. Прилаганият в случая критерий, който вече е възприет от Съда в решение C. K. и др. [39], е различен от критерия, произтичащ от решение Paposhvili. Всъщност, макар да е вярно, че изразът „значително и необратимо влошаване“ изглежда семантично равнозначен на израза „тежко и необратимо влошаване“, следва все пак да се констатира, че този критерий не изисква влошаването на здравословното състояние на заинтересованото лице да води до „силни страдания“ или до „значително намаляване на очакваната продължителност на живота“, нито това влошаване да е „бързо“. Всъщност по този въпрос Съдът уточнява, че прилагането на посочения критерий предполага да се вземат предвид „*всички* значителни и необратими последици, които биха произтекли от извеждането“ [40].

69. От това следва, че в този тип дела Съдът е искал да постави нивото на тежест, релевантно за прилагането на член 4 от Хартата, по-ниско от нивото, което се изисква за член 3 от ЕКПЧ съгласно решение Paposhvili, като съответно първият член не допуска извеждане на тежко болно лице в по-голям набор от случаи от втория. С други думи, тази практика на Съда отразява избора му на тълкуване, закрилящо в по-голяма степен правото на неподлагане на нечовешко и унизително отношение.

70. Всъщност, макар да е вярно, че член 52, параграф 3 от Хартата изисква правата, които са посочени в нея и които съответстват на правата, гарантирани от ЕКПЧ, да се разглеждат като имащи същия смисъл и обхват като последните, вече е безспорно, че доколкото ЕКПЧ не представлява формално интегриран в правния ред на Съюза юридически акт, изискването за последователност, преследвано с тази разпоредба, не може да засяга автономността на правото на Съюза и на самия Съд. От това следва, че Съдът може правомерно да придаде на посочените права смисъл и обхват, различни от тези на правата, гарантирани с ЕКПЧ, стига тълкуването му да води до по-високо равнище на защита от гарантираното с последната [41] — резултат, който е постигнат в конкретния случай.

71. Този прочит на решение MP (Субсидиарна закрила на лице, подложено на изтезания в миналото) се потвърждава от факта, че в това решение изразът „следвайки същата логика“ установява връзка между посочения от Съда критерий и припомнянето на критерия, изведен от решение Paposhvili, доколкото прибягването до такъв израз по дефиниция свидетелства за сходство, а не за равностойност по същество.

[38] Решение MP (Субсидиарна закрила на лице, подложено на изтезания в миналото), т. 41. Курсивът е мой.

[39] Решение от 16 февруари 2017 г. (C-578/16 PPU, EU:C:2017:127).

[40] Решение MP (Субсидиарна закрила на лице, подложено на изтезания в миналото), т. 41 и 42. Курсивът е мой. Вж. също решение от 16 февруари 2017 г. C. K. и др. (C-578/16 PPU, EU:C:2017:127, т. 76).

[41] Решения от 15 февруари 2016 г., N. (C-601/15 PPU, EU:C:2016:84, т. 47), от 14 септември 2017 г., K. (C-18/16, EU:C:2017:680, т. 50), и от 20 март 2018 г., Menci (C-524/15, EU:C:2018:197, т. 22 и 23). Вж. също заключението ми по съединени дела Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság Dél-alföldi Regionális Igazgatóság (C-924/19 PPU и C-925/19 PPU, EU:C:2020:294, т. 148 и 149).

г) Прилагане към делото по главното производство

72. В самото начало следва да се припомни, че както е видно от акта за преюдициално запитване, X страда от особено тежко заболяване, което изисква специфично лечение. Безспорно е, че X ще може да получава това лечение, дори ако бъде експулсиран, стига последното да е приложимо и достъпно в Русия. За сметка на това, в случай на експулсиране X вече няма да има достъп до лечението с канабис, което му е назначено от лекаря и което понастоящем се прилага за облекчаване на произтичащата от заболяването му болка, тъй като това лечение не е разрешено в Русия. Въпреки че прекъсването на посоченото лечение, изглежда, няма да доведе до влошаване на заболяването му, запитващата юрисдикция счита, въз основа на релевантните документи, които жалбоподателят е представил в главното производство, че такова прекъсване със сигурност ще усили страданията на X, тъй като всяка друга болкотерапия, която може да му бъде предписана в Русия, е неподходяща.

73. При тези обстоятелства следва да се постави въпросът дали констатацията за усилване на страданията може *само по себе си* да характеризира „влошаване на здравословното състояние“ за целите на прилагането на практиката на Съда, припомнена в предходния раздел от настоящото заключение. Считам, че отговорът със сигурност трябва да е положителен. Следва всъщност да се припомни, че тази съдебна практика се основава на възприетото от ЕСПЧ схващане, че самите страдания поради настъпило по естествен или неестествен път заболяване могат да попаднат в обхвата на член 3 от ЕКПЧ, ако се окаже, че се изострят или има опасност от изостряне им поради отношение, като например експулсиране, за които органите могат да бъдат държани отговорни[42]. Следва освен това да се отбележи, че нищо в посочената практика на Съда не обосновава тълкуване, съгласно което член 4 от Хартата трябва да се прилага само когато усилването на страданията поради извеждането е съпътствано с промяна в клиничната картина на съответното лице. Например член 4 от Хартата е приложен в решение MP с мотива, че експулсирането на жалбоподателя би довело до изостряне на психичните му заболявания, независимо от каква да е промяна на посттравматичния стресов синдром и на тежката депресия, от които страда[43].

74. Вземам надлежно предвид опасенията, изразени от нидерландското правителство в хода на производството, че поради субективния характер на болката само твърденията на адресата на мярката за извеждане не следва да се считат за достатъчни за установяването на нарушение на член 4 от Хартата. Ето защо призовавам Съда да използва тази възможност, за да уточни изрично, както прави ЕСПЧ в решение Paposhvili, че този гражданин трябва да предостави информация, годна да докаже наличието на *сериозни* основания да се счита, че ако тази мярка бъде изпълнена, той ще бъде изложен на реална опасност да бъде подложен на нечовешко или унизително отношение[44].

75. Впрочем извеждането на посочения гражданин би било несъвместимо с член 4 от Хартата само ако се достигне установеното в практиката на Съда ниво на тежест. Следователно е необходимо да се провери дали извеждането на X би породило реална и потвърдена опасност от *значително* и *необратимо* влошаване на здравословното му състояние.

[42] Вж. решения от 16 февруари 2017 г., C. K. и др. (C-578/16 PPU, EU:C:2017:127, т. 68), и MP (Субсидиарна закрила на лице, подложено на изтезания в миналото), т. 38 и 39.

[43] Вж. решение MP (Субсидиарна закрила на лице, подложено на изтезания в миналото), т. 43.

[44] Решение Paposhvili, § 186.

76. Въпреки че такава проверка, която до голяма степен зависи от специфичните за случая фактически обстоятелства, трябва да се извърши от запитващата юрисдикция в момента на преценката на резултатите от поисканото в главното производство експертно становище, според мен съдържащата се в преписката информация позволява да се изложат следните съображения.

77. От акта за преюдициално запитване следва, от една страна, че X е представил документи, доказващи, че страда от тежко заболяване, което му причинява, наред с другото, мигрена, стомашни неразположения, болки във врата, костите, мускулите и нервите, и че понастоящем тези болки са станали почти поносими благодарение на прилаганото лечение с медицински канабис. Освен това X изтъква, че при прекъсването на лечението с медицински канабис болката му щяла дотолкова да се усили, че той нямало да може да спи и да се храни, и че поради постоянния си характер тази болка би довела в по-дългосрочен план до психични разстройства, изразяващи се в депресивни и суицидни мисли. От друга страна, от същия акт следва, че това лечение, което е единствената подходяща за X терапия за облекчаване на болката, доколкото алтернативите са дори противопоказни, не се прилага законно в Русия.

78. Ако цялата тази информация бъде потвърдена, запитващата юрисдикция според мен би трябвало да заключи, че извеждането на X не може да бъде извършено в случая, тъй като би породило реална и потвърдена опасност от *значително* и *необратимо* влошаване на здравословното му състояние [45].

79. Предвид втората част на първите два въпроса, така както са преформулирани, ще припомня, че това дали усилването на болката, произтичащо от евентуалното извеждане на X към страната му на произход, ще настъпи „бързо“ след това извеждане, изобщо не е релевантен за преценката дали е достигнато нивото на тежест и съответно дали е нарушен член 4 от Хартата.

80. Докато в решение Paposhvili се иска влошаването на здравословното състояние да е не само „тежко“ и „необратимо“, но и „бързо“, в самостоятелното си тълкуване на член 4 от Хартата Съдът всъщност се ограничава, както стана ясно по-горе, до значително и необратимо влошаване на здравословното състояние поради извеждането.

81. Не считам, че Съдът трябва да приравнява своето осигуряващо по-добра защита тълкуване с това на ЕСПЧ.

82. В това отношение следва да се припомни, че както следва от най-старата практика на ЕСПЧ, последният има право да прецени дали извеждането на чужденец може да наруши правото му да не бъде подлаган на нечовешко и унизително отношение поради страданията, които могат да произтекат от това в страната по местоназначение, дори нарушението на ЕКПЧ все още да не е потвърдено. Според посочения съд това тълкуване е необходимо, за да се гарантира ефективността на това право в качеството му на абсолютно право и основна ценност на демократичните общества, предвид тежестта и необратимостта на произтичащата от извеждането вреда [46].

[45] Освен ако руското законодателство не се промени, това влошаване всъщност би било фактически необратимо.

[46] ЕСПЧ, решение по дело Soering с/у Обединено кралство от 7 юли 1989 г., CE:ECHR:1989:0707JUD001403888, § 91.

83. При това положение, ако в бъдещото си решение Съдът също възприеме това изискване за бързо настъпване на вредата (в случая бързо влошаване на здравословното състояние), според мен това рискува да се изтълкува като опит за смекчаване на абсолютния характер на правото, закрепено в член 4 от Хартата, с цел постигане на равновесие между това право и правомощието на държавите членки да контролират влизането и пребиваването на граждани на трети страни на тяхна територия. Според мен впрочем именно загрижеността му да се гарантира по-добре абсолютният характер на тази разпоредба кара Съда да прилага в практиката си по-високо равнище на защита на правото на неподлагане на нечовешко и унизително отношение [47].

84. От гореизложените съображения със сигурност следва, че член 4 от Хартата не допуска национална практика като разглежданата в делото по главното производство, която установява стриктен срок за задължителното проявяване на значителното и необратимо усилване на болката на подлежащия на извеждане гражданин.

85. Ето защо предлагам на Съда да отговори на първите два въпроса, така както са преформулирани, че член 5 от Директива 2008/115 във връзка с член 4 и член 19, параграф 2 от Хартата трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска приемането на мярка за извеждане на тежко болен гражданин на трета страна, който пребивава незаконно на територията на държава членка, ако болката му ще се усили значително и необратимо, поради това че законите в страната му на произход забраняват единствената ефективна терапия срещу нея. Срокът, в който такова усилване ще се прояви, изобщо не е релевантен за целите на тази преценка.

86. Накрая следва да се припомни, че ако запитващата юрисдикция приеме, че X не може да бъде върнат в Русия, тъй като извеждането му би го изложило на реална опасност от нечовешко и унизително отношение по смисъла на член 4 от Хартата, това извеждане следва задължително да се отложи на основание член 9, параграф 1, буква а) от Директива 2008/115.

87. Според мен отлагането на това извеждане не може да има за последица лишаването от действие на решението за връщане, прието от компетентния нидерландски орган, както твърди Комисията в съдебното заседание [48]. Всъщност не виждам как може да се счита, че такава последица произтича от решение CPAS de Seraing [49], след като в него Съдът постановява, че въпросът за предоставянето на автоматично суспензивно действие неизбежно се отнася до решението за връщане и евентуално до съпътстващото го решение за извеждане [50].

88. Както изтъква нидерландското правителство в съдебното заседание, важно е да се отбележи, че дори при отлагане на извеждането няма никакво основание решението за връщане, с което се установява незаконността на пребиваването, да загуби действието си, още повече че Съдът вече е постановил, че когато са изправени пред незаконно

[47] Решения от 16 февруари 2017 г., C. K. и др. (C-578/16 PPU, EU:C:2017:127, т. 59), и MP (Субсидиарна закрила на лице, подложено на изтезания в миналото), т. 36.

[48] Наясно съм, че такова тълкуване би довело да засилване на правната закрила на гражданите на трети страни в положение на „дългосрочно отлагано извеждане“, които по принцип не могат да ползват редица социално-икономически права поради незаконния характер на престоя си. Колкото и неприятно да е тяхното положение, то не позволява Директива 2008/115 да бъде тълкувана погрешно.

[49] Решение от 30 септември 2020 г. (C-402/19, EU:C:2020:759).

[50] Решение от 30 септември 2020 г., CPAS de Seraing (C-402/19, EU:C:2020:759, т. 43—48). Вж. също решение от 19 юни 2018 г., Gnandi (C-181/16, EU:C:2018:465, т. 56).

пребиваващ гражданин на трета страна, държавите членки са длъжни да приемат по отношение на него решение за връщане, тъй като „би било в противоречие както с предмета на Директива 2008/115, […] така и с текста на член 6 от тази директива, да се толерира наличието на междинен статут на граждани на трети страни, които се намират на територията на държава членка без право или разрешение за пребиваване […], но по отношение на които няма валидно решение“ [51].

2. По третия въпрос

89. С третия си въпрос запитващата юрисдикция иска по същество да се установи дали член 5 от Директива 2008/115 във връзка с член 4 и член 19, параграф 2 от Хартата трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска последиците от мярката за извеждане за здравословното състояние на гражданин на трета страна да се вземат предвид само в контекста на отговора на въпроса дали и евентуално при какви условия той е в състояние да пътува.

90. По-конкретно, от акта за преюдициално запитване следва, че съгласно нидерландското право последиците за здравето, които могат да произтекат от мярка за извеждане, се разглеждат в становището на BMA само доколкото настъпват по време на самото изпълнение на извеждането, без да се вземат предвид последиците за здравето от психично естество, които могат да се проявят, поради това че грижите, необходими за справянето с тези последици за здравето, не се прилагат или са недостъпни в страната по местоназначение.

91. От чисто правна гледна точка съмненията на запитващата юрисдикция, изглежда, се отнасят до приложимостта на правната рамка, установена в решение C.K. [52], което се отнася до системата от Дъблин в контекста на Директива 2008/115. Тази юрисдикция посочва, че е напълно наясно, че въпросното решение указва задълженията, които дадена държава членка трябва да изпълни, за да може да пристъпи към прехвърлянето на склонен към самоубийство гражданин на трета страна. Тя обаче счита, че наложените от Съда задължения се отнасят само до условията за пътуване на този гражданин, което се обяснява с възможността държавата, извършваща прехвърлянето, да презумира, по силата на принципа на взаимно доверие, на който се основава системата от Дъблин, че грижите, предоставяни в другите държави членки, са достатъчни за лечението на заболяването, от което страда посоченият гражданин.

92. Най-напред, следва да се отбележи, че общият и абсолютен характер на член 4 от Хартата, чието спазване по същество се налага в член 5 от Директива 2008/115, предполага правната рамка, установена в посоченото решение C.K., по принцип да е приложима и по отношение на прехвърлянето на лице към трета страна, каквото е извеждането на основание Директива 2008/115. Пренесена в този контекст, тази правна рамка стъпва на следните принципи.

[51] Решение от 3 юни 2021 г., Westerwaldkreis (C-546/19, EU:C:2021:432, т. 57).

[52] Решение от 16 февруари 2017 г. (C-578/16 PPU, EU:C:2017:127).

93. Извеждането на гражданин на трета страна, който страда от особено тежко психично или физическо заболяване, *само по себе си* представлява нечовешко и унизително отношение, когато поражда реална и потвърдена опасност от значително и необратимо влошаване на здравословното му състояние [53].

94. Компетентните национални органи трябва да разсеят всяко сериозно съмнение относно влиянието на това извеждане върху здравословното състояние на заинтересованото лице, като вземат предвид „всички […] значителни и необратими последици“, произтичащи от извеждането. Това означава, че държавата членка, извършваща извеждането, трябва не само да организира това извеждане по начин, при който на съответния гражданин на трета страна да бъдат гарантирани всички необходими грижи при физическото му прехвърляне към държавата по местоназначение посредством подходящо медицинско придружаване, но *също така* да се увери, че още с пристигането си в тази държава този гражданин ще може да получи необходимите медицински грижи, за да се избегне всяка реална опасност от значително и необратимо влошаване на здравословното му състояние [54].

95. С оглед на тези съображения предлагам на Съда да отговори на третия преюдициален въпрос, че член 5 от Директива 2008/115 във връзка с член 4 и член 19, параграф 2 от Хартата трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска последиците от мярката за извеждане за здравословното състояние на гражданин на трета страна да се вземат предвид само в контекста на отговора на въпроса дали и евентуално при какви условия той е в състояние да пътува. Тези последици трябва да се преценяват и в рамките на проверката дали този гражданин още с пристигането си в държавата по местоназначение ще може да получи необходимите медицински грижи, за да се избегне всяка реална опасност от значително и необратимо влошаване на здравословното му състояние.

3. По четвъртия въпрос

96. С четвъртия си въпрос запитващата юрисдикция иска да се установи, на първо място, дали Директива 2008/115 във връзка с членове 1, 4 и 7 от Хартата трябва да се тълкува в смисъл, че сериозните здравословни проблеми на гражданин на трета страна, който пребивава незаконно на територията на държава членка, и получаваните от него здравни грижи трябва да се вземат предвид при определянето дали тази държава членка е длъжна да му признае право на пребиваване.

97. Следва да се констатира, че Съдът вече е постановил, че „Директива 2008/115 се отнася само до връщането на незаконно пребиваващи граждани на трети страни и следователно няма за предмет цялостно хармонизиране на нормите на държавите членки за пребиваването на чужденците“ и че „установените от Директива 2008/115 общи стандарти и процедури се отнасят само до приемането на решения за връщане и тяхното изпълнение“ [55]. Това означава, че условията относно признаването на право на пребиваване на гражданите на трети страни не се уреждат от тази директива, а са от компетентността на националния законодател.

[53] Вж. решение от 16 февруари 2017 г., C. K. и др. (C-578/16 PPU, EU:C:2017:127, т. 73).

[54] Вж. решение от 16 февруари 2017 г., C. K. и др. (C-578/16 PPU, EU:C:2017:127, т. 76 и 81—85).

[55] Решение от 8 май 2018 г., K.A. и др. (Събиране на семейството в Белгия) (C-82/16, EU:C:2018:308, т. 44).

98. В това отношение е важно да се добави, че член 6, параграф 4 от посочената директива не предоставя на държавите членки възможност да приемат законодателни актове по силата на правото на Съюза, а само признава правото им да предвидят *в националното право* предоставянето на право на пребиваване, по-специално по хуманитарни съображения, за да се изясни връзката на такова право с решението за връщане [56].

99. Следователно упражняването на посоченото право не представлява прилагане на правото на Съюза по смисъла на член 51 от Хартата, поради което въпросът дали дадена молба за предоставяне на разрешение за пребиваване трябва да бъде уважена не може да се преценява с оглед на нейните разпоредби. Позоваването на Хартата, и по-специално на член 7 от нея, във връзка с Директива 2008/115 по никакъв начин не може да доведе до признаване на право на пребиваване на X, произтичащо от правото на ЕС.

100. На второ място, с четвъртия си въпрос запитващата юрисдикция иска по същество да се установи дали Директива 2008/115 във връзка с членове 1 и 4 и с член 19, параграф 2 от Хартата, трябва да се тълкува в смисъл, че държавите членки трябва да вземат предвид здравословното състояние на гражданин на трета страна като съставна част от личния му живот, когато преценяват дали извеждането му следва да се отложи.

101. За разлика от първите два преюдициални въпроса, в този не се прави препратка към здравословното състояние на гражданин на трета страна, за да се установи дали изпълнението на извеждането на този гражданин може да се разглежда като нечовешко или унизително отношение. Здравословното състояние се споменава само като съставна част от личния живот. Следователно членове 1 и 4, както и член 19, параграф 2 от Хартата не изглеждат релевантни за отговора на настоящия въпрос.

102. Задължение за зачитане на правото на личен и семеен живот според мен може да се изведе от член 5, буква б) от Директива 2008/115, съгласно който при прилагането на тази директива държавите членки трябва надлежно да вземат предвид семейния живот.

103. Съдът неотдавна постанови, че целта на член 5 от Директива 2008/115 е да се гарантира, че в рамките на установената с нея процедура за връщане *се спазват редица основни права* [57]. Тази констатация предполага, първо, че изразът „семеен живот“ трябва да се тълкува в смисъл, че се отнася до правото на личен и семеен живот, закрепено в член 7 от Хартата, и второ, че задължението за надлежно вземане предвид на това право не се изпълнява само посредством отчитането на релевантните елементи на личния и семейния живот на съответния гражданин на трета страна, както изтъква нидерландското правителство в съдебното заседание [58]. Във връзка с последното, решение K.A. и др. (Събиране на семейството в Белгия), на което това правителство се позовава в съдебното заседание, не може да обоснове обратното тълкуване, тъй като в това решение Съдът

[56] Вж. в това отношение решения от 10 юли 2014 г., Julián Hernández и др. (C-198/13, EU:C:2014:2055, т. 44), и от 19 ноември 2019 г., TSN и AKT (C-609/17 и C-610/17, EU:C:2019:981, т. 49 и 50).

[57] Решение от 11 март 2021 г., État belge (Връщане на родител на ненавършило пълнолетие лице) (C-112/20, EU:C:2021:197, т. 35).

[58] Следва да се отбележи, че използването от законодателя на Съюза на израза „надлежно вземат предвид“ вместо „спазват“ — глагол, употребен единствено във връзка с принципа на „забрана за връщане“, не опровергава такова тълкуване. Всъщност според мен причината за тази разлика в текста е, че поради *абсолютния* си характер принципът на „забрана за връщане“ не подлежи на ограничения, за разлика от права като правото на личен и семеен живот или висшите интереси на детето. Така компетентните органи на всяка държава членка трябва надлежно да вземат предвид правото на личен и семеен живот на гражданина на трета страна, по отношение на когото се прилага процедура за връщане, когато преценяват дали ограниченията на това право, произтичащи от привеждането в изпълнение на мярка за извеждане, са законосъобразни и пропорционални.

приема само че вземането предвид на посочените елементи от компетентните национални органи, когато те са им предоставени от заинтересованото лице, представлява необходима предпоставка за приемането на решение за връщане [59].

104. С оглед на тези съображения считам, че настоящият въпрос следва да бъде разгледан от Съда от гледна точка на член 5, буква б) от Директива 2008/115 във връзка с член 7 от Хартата, както и на член 9 от тази директива („Отлагане на извеждането“).

105. Поради това на запитващата юрисдикция следва, най-напред, да се предостави правната уредба, която урежда преценката от компетентните национални органи на законосъобразността на изпълнението на извеждането на X с оглед на правото на зачитане на личния му живот, като се уточни дали и евентуално при какви условия здравословното състояние на X трябва да бъде взето предвид в тази рамка [60].

106. Противно на поддържаното от нидерландското правителство в съдебното заседание, тази преценка трябва задължително да се извърши от компетентните национални органи в рамките на разглеждането на молба за отлагане на извеждането като тази в делото по главното производство, независимо че въпросът е бил разгледан наскоро от тези органи при преценката на молбите за пребиваване.

107. Що се отнася до правото на зачитане на личния живот, следва да се припомни, че по силата на член 52, параграф 3 от Хартата член 7 от същата трябва по принцип да се тълкува по начин, придаващ му същия смисъл и същия обхват като тези на член 8 от ЕКПЧ, което налага да се разгледа практиката на ЕСПЧ относно тази разпоредба.

108. От тази съдебна практика следва, че за да може в случая да се установи нарушение на член 8 от ЕКПЧ, компетентният национален орган трябва да извърши преценка за пропорционалност, изразяваща се в постигането на равновесие между правото на зачитане на личния живот на X и правомощието на нидерландската държава да експулсира чужденците, които не отговарят на условията за влизане и пребиваване на нейна територия.

109. Всъщност няма никакво съмнение, от една страна, че евентуалното изпълнение на извеждането на X към Русия може да се анализира като намеса в правото му на зачитане на личния живот [61], и от друга страна, че такава мярка се основава на националното законодателство (член 64 от Закона за чужденците, тълкуван в точка A/37 от едноименното циркулярно писмо), и преследва една от „легитимните цели“, изброени в член 8, параграф 2 от ЕКПЧ („предотвратяване на безредици“). При тези обстоятелства последната разпоредба налага да се провери дали въпросната мярка е необходима в едно демократично общество за постигане на преследваната цел, което според ЕСПЧ се изразява в проверка за пропорционалност [62].

110. Основните аспекти на тази проверка като цяло са определени от ЕСПЧ в делата, обединяващи незаконна имиграция и право на зачитане на семейния живот. В решение Pormes с/у Нидерландия този съд впрочем посочва, че формулираните в тези дела

[59] Решение от 8 май 2018 г. (C-82/16, EU:C:2018:308, т. 102—104).

[60] За сметка на това частта „семеен живот“ няма да бъде разглеждана в настоящото заключение, тъй като X потвърждава в съдебното заседание, че искането му изобщо не се основава на наличието на семейна връзка в Нидерландия.

[61] Вж. по-специално ЕСПЧ, решение по дело Savran с/у Дания от 7 декември 2021 г., CE:ECHR:2021:1207JUD005746715, § 179.

[62] Вж. по-специално ЕСПЧ, решение по дело Üner с/у Нидерландия от 18 октомври 2006 г., CE:ECHR:2006:1018JUD004641099, § 54.

принципи и взетите предвид фактори могат да се приложат mutatis mutandis към положението на чужденец, създал съставляващи личен живот връзки на територията на дадена държава през периода на незаконното си пребиваване [63]. Това предполага следното.

111. Обхватът на правото на зачитане на личния живот по принцип зависи от конкретното положение на чужденеца и от общия интерес. Освен ако чужденецът не бъде квалифициран като „признат имигрант“, доколкото притежава разрешение за пребиваване в приемащата държава, не е необходимо да са налице „много сериозни причини“, за да може правото на експулсиране на тази държава да получи предимство пред правото на чужденеца на зачитане на личния му живот [64].

112. Ако съответният чужденец е установил личен живот в приемащата държава в момент, когато е знаел, че запазването на този личен живот в рамките на тази държава е поначало *несигурно*, предвид статута му от гледна точка на имиграционните норми, експулсирането на този чужденец може да наруши член 8 от ЕКПЧ само „при изключителни обстоятелства“ [65].

113. Факторите, релевантни за постигането на равновесие между правото на зачитане на личния живот и обществения интерес, са обхватът на социалните, културните и семейните връзки в приемащата държава и в страната по местоназначение, както и наличието на подкрепящи експулсирането елементи, свързани с контрола на имиграцията, или съображения относно обществения ред [66]. Списъкът не е изчерпателен и по никакъв начин не изключва вземането предвид на други фактори, свързани с особените обстоятелства по случая, като такива от здравословно естество [67]. Последните имат връзка със здравословното състояние на жалбоподателя и с развитието, което то може да има, ако мярката за извеждане бъде приложена [68].

114. Важно е всъщност да се отбележи, че според ЕСПЧ здравето трябва да се разглежда като съставна част от личния живот, тъй като понятието „личен живот“, което трябва да се разбира широко и за което няма изчерпателно определение, включва също физическата и моралната неприкосновеност на дадено лице [69]. Относно моралната неприкосновеност този съд вече е постановил, че опазването на психичното здраве е неизбежна предпоставка за ефективното упражняване на правото на зачитане на личния живот, разбирано като право „на идентичност и на личностно развитие“ и „на създаване и развитие на отношения с близките и с външния свят“ [70]. Струва ми се разумно да се приеме, че физическата неприкосновеност също представлява такава предпоставка.

63 ЕСПЧ, решение от 14 декември 2020 г., CE:ECHR:2020:0728JUD002540214, § 58.

64 Пак там, § 52, 53 и 59. Съответно статутът на „признат имигрант“ не е условие, от което зависи приложимостта на правото на зачитане на личния живот, а елемент, определящ равнището на защита, което трябва да се признае на това право в конкретен случай.

65 Пак там, § 57 и 58.

66 Пак там, § 56 и 58.

67 Вж. в това отношение ЕСПЧ, решение по дело Savran с/у Дания от 7 декември 2021 г., CE:ECHR:2021:1207JUD005746715, § 184.

68 Пак там, § 192.

69 Вж. по-специално ЕСПЧ, решение по дело Nicolae Virgiliu Tănase с/у Румъния от 25 юни 2019 г., ECHR:2019:0625JUD004172013, § 126.

70 Вж. по-специално ЕСПЧ, решение по дело Savran с/у Дания от 7 декември 2021 г., CE:ECHR:2021:1207JUD005746715, § 172, което препраща в това отношение към решение по дело Bensaid с/у Обединено кралство от 6 февруари 2001 г., CE:ECHR:2001:0206JUD004459998, § 47.

115. Припомням в това отношение, че ЕСПЧ не изключва възможността отношение, което не може да се квалифицира като „нечовешко или унизително“ по смисъла на член 3 от ЕКПЧ, все пак да уврежда физическата и моралната неприкосновеност до степен да наруши този член от гледна точка на личния живот. По пътя на тази логика в решение Paposhvili той по същество приема, че извеждането на чужденец може да представлява нарушение на член 8 от ЕКПЧ, дори да не може да се установи нарушение на член 3 от ЕКПЧ [71].

116. По-специално, при наличието на положение, при което извеждането може да влоши здравословното състояние на заинтересованото лице до такава степен, че то вече да не може да развива съставляващи личен живот връзки, тези фактори от здравословно естество могат да натежат значително при претеглянето, което следва да се извърши за определянето на пропорционалния характер на това извеждане.

117. Ако в края на така характеризираната преценка за пропорционалност се окаже, че има опасност правото на зачитане на личния живот на гражданин на трета страна да бъде нарушено поради извеждането му, потвърденото в съображение 24 от Директива 2008/115 задължение за тълкуване на всеки акт на вторичното законодателство в съответствие с основните права налага да се заключи, че извеждането не може да бъде извършено.

118. Това обаче не означава, че е задължително извеждането да се отложи на основание член 9, параграф 1 от тази директива. Съгласно тази разпоредба отлагането на извеждането всъщност е задължително само ако неговото изпълнение би нарушило принципа на „забрана за връщане“ (буква а) или в случай че жалбата срещу решението за извеждане има суспензивно действие (буква б). Що се отнася до първата хипотеза, тя не засяга правото на зачитане на личния живот. Колкото до втората, не може a priori да се изключи възможността накърняването на правото на зачитане на личния живот в случай на изпълнение на извеждане на тежко болен гражданин на трета страна да се счете за „тежко и непоправимо“ по смисъла на решение Abdida [72] и така да обоснове признаването на суспензивно действие на жалбата. Трябва да призная обаче, че ми е трудно да си представя положение, при което случаят е такъв.

119. В писменото си становище Комисията поддържа, че фактори от здравословно естество, които не водят до положение, противоречащо на принципа на „забрана за връщане“, и които поради не толкова тежкия си характер са релевантни само като съставна част от правото на зачитане на личния живот на гражданина на трета страна, по отношение на когото е наложена мярка за извеждане, могат да бъдат взети предвид от държавите членки при определянето на *момента* на извеждането съгласно член 9, параграф 2 от Директива 2008/115.

120. Не споделям това становище. Всъщност според мен е очевидно, че възможността за отлагане на извеждането, предоставена на държавите членки с член 9, параграф 2, буква а) от тази директива, се отнася до положенията, в които „физическото или психичното състояние“ на съответния гражданин на трета страна прави физическото му прехвърляне към страната му на произход нецелесъобразно или неуместно на първоначално предвидената дата. Ако това физическо или психично състояние се дължи на нарушение на правото на зачитане на личния живот на посочения гражданин, тази хипотеза ще попадне

[71] Решение Paposhvili, § 225.

[72] Вж. решение от 18 декември 2014 г., Abdida (C-562/13, EU:C:2014:2453, т. 50).

по-скоро в обхвата на параграф 1 от посочената разпоредба, предвиждащ задължително отлагане на извеждането в два случая, при които изпълнението му би могло да наруши основно право[73].

121. Следователно трябва да се признае, че Директива 2008/115 изобщо не казва нищо по въпроса за правните последици от констатация на компетентните национални органи, съгласно която изпълнението на извеждането ще доведе до нарушение на правото на гражданина на трета страна на зачитане на личния му живот. Всъщност нито една разпоредба на Директива 2008/115 не урежда подобни последици, тъй като те са от компетентността на националния законодател.

122. С оглед на всички тези съображения предлагам на Съда да отговори на четвъртия преюдициален въпрос, че член 5, буква б) от Директива 2008/115 във връзка с член 7 от Хартата и член 9 от тази директива трябва да се тълкуват в смисъл, че държавите членки могат да вземат предвид здравословното състояние на гражданин на трета страна като съставна част от личния му живот, когато преценяват дали изпълнението на извеждането му може да наруши правото на този гражданин на зачитане на личния му живот, като правните последици от евентуално установяване на нарушение са от компетентността на националния законодател.

IV. Заключение

123. С оглед на всички изложени по-горе съображения предлагам на Съда да отговори на преюдициалните въпроси на Rechtbank Den Haag, zittingsplaats's-Hertogenbosch (Първоинстанционен съд Хага, съдебен район Хертогенбос, Нидерландия), така както са преформулирани, по следния начин:

„1) Член 5 от Директива 2008/115/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 16 декември 2008 година относно общите стандарти и процедури, приложими в държавите членки за връщане на незаконно пребиваващи граждани на трети страни във връзка с член 4 и член 19, параграф 2 от Хартата на основните права на Европейския съюз трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска приемането на мярка за извеждане на тежко болен гражданин на трета страна, който пребивава незаконно на територията на държава членка, ако болката му ще се усили значително и необратимо, поради това че законите в страната му на произход забраняват единствената ефективна терапия срещу нея. Срокът, в който такова усилване ще се прояви, изобщо не е релевантен за целите на тази преценка.

2) Член 5 от Директива 2008/115 във връзка с член 4 и член 19, параграф 2 от Хартата трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска последиците от мярката за извеждане за здравословното състояние на гражданин на трета страна да се вземат предвид само в контекста на отговора на въпроса дали и евентуално при какви условия той е в състояние да пътува. Тези последици трябва да се преценяват и в рамките на проверката дали този гражданин още с пристигането си в държавата по местоназначение ще може да получи необходимите медицински грижи, за да се избегне всяка реална опасност от значително и необратимо влошаване на здравословното му състояние.

[73] Става въпрос за правото на неподлагане на нечовешко и унизително отношение и за правото на ефективна съдебна защита.

3) Член 5, буква б) от Директива 2008/115 във връзка с член 7 от Хартата и член 9 от тази директива трябва да се тълкуват в смисъл, че държавите членки могат да вземат предвид здравословното състояние на гражданин на трета страна като съставна част от личния му живот, когато преценяват дали изпълнението на извеждането му може да наруши правото на този гражданин на зачитане на личния му живот, като правните последици от евентуално установяване на нарушение са от компетентността на националния законодател“.